

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩ

Особова назва, що складається у східних слов'ян з імені, по батькові та прізвища, відрізняє кожну людину від інших людей. Іван Франко зауважує, що особова назва людини – це її вірний і невідступний товариш, який супроводить людину протягом життя, хоч і крокує поруч нас із заслоненим обличчям: ми переважно не знаємо, яке його походження та значення. Вивчення походження українських прізвищ є актуальним, оскільки дає можливість не лише з'ясувати їх виникнення, а й уникнути помилок у вживанні.

Досліджуючи походження сучасних прізвищ, не можна оминати й таке важливе джерело, як вуличні прізвиська. Генетичний зв'язок із прізвищем закріпився в самому значенні українського слова прізвище. Інше походження має російське слово фамилия, запозичене через польську або німецьку мову з латинського familia – «домочадці, родина». Хоча слово фамилия почало вживатися лише з часів Петра I, до того друге найменування людини позначали в російській мові словом прозвище.

Спадкові прізвиська були невід'ємною рисою сільського народного антропонімікону. Навіть офіційне закріплення прізвищ не змогло витіснити вуличні прізвиська, які збереглися до нашого часу. Мешканці багатьох українських сіл мають вуличне прізвище, причому останнє нерідко є більш уживаним серед односельців. На тлі загальноукраїнського антропонімікону неофіційні особові найменування не мають відмінностей ні за типами творення, ні за лексичним значенням слів, від яких походять. Слід підкреслити, що в антропонімії одного села кожна з цих двох груп найменувань часом виявляє тенденцію до відособлення, внаслідок чого утворюються дві окремі антропонімічні системи, кожна з яких має свою

семантичну й структурну специфіку.

Прізвища виникли відносно недавно. Видатні діячі єгипетської, старогрецької і давньоруської історії мали тільки імена: Рамзес, Сократ, Олег, Святослав. Уперше прізвища в сучасному розумінні з'являються в українських пам'ятках ділової мови XIV – XV століть. Це були прізвища тодішньої суспільної верхівки: князів, магнатів, власників великих земельних маєтків, а наприкінці XVIII століття закріпилися постійні родові прізвища.

Дослідники виокремлюють декілька шляхів походження українських прізвищ, зокрема такі: від імені батька або матері (Петренко, Уляненко), за професійною ознакою (Маляр, Швець), від-топонімічні прізвища (Уманець), від назв тварин, птахів, риб (Ведмідь, Соловей, Сом), від назв хатніх предметів на наїдків (Сковорода, Бараболя), від назв рослин (Береза, Верба), від назв народів (Турчин, Москаль) та ін. Дуже численною групою українських прізвищ є прізвища, які походять від вуличних прізвиськ, їх особливо багато в центральній та східній Україні, бо вони, як правило, надавалися в середовищі запорозьких козаків, які були майстрами вигадувати прізвиська: Нетудихата, Панібудьласка, Будяк.

Незнання походження українських прізвищ часто буває причиною помилок і перекручень у їх вживанні. Наприклад: «На зборах виступив Микола Завалішин». Основою цього прізвища було прізвисько Завала. Дружину Завали звали в селі Завалихою, а її сина – Завалишиним. Отже, не Завалішин, а Завалишин. У прізвищі Мірошніченко дуже часто пишуть літеру «і» там, де треба «и», і навпаки: Миросніченко. Це прізвище не пов'язане зі словом мир або іменами Мирон чи Мирослав, воно походить від слова мірошник, що в свою чергу постало з слова мірка.

Сьогодні прізвища давно втратили своє первісне значення і слугують тільки для того, щоб відрізнити одну людину від іншої. Однак дослідження походження прізвищ лишається актуальним, оскільки це одне із джерел вивчення історії рідного краю, мови та культури. Ці найменування ще раз підтверджують істину про безмежний талант українського народу.